

ԼԵՁՈՒՄԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎՐԱՅ(*)

և մահը խորհրդանշող նշաններ, հաւանաբար հետազային իբր գերեզման կամ ուխտասեղի ծառայող: Տեղւոյն ուղղաբերձ ժայռերու կոչկոռները բոլորովին դժուարացուցած են ճամբան, բայց գէպի բազին հանող առօրեաններուն քարակտուրները կ'երեսան ցարդ: Քարայրներէն մէկուն մուտքէն քիչ մը հեռուն կը տեսնուի ներկայիս մզկիթի վերածուած փոքրիկ եկեղեցի մը, բիւզանդական որմանկարներով ուր կը մըտնեն նեղ փողանցքէ կամ երկար խողովէ մը և որ հոն բանակող թիւրքմէններուն կենդանեաց իբր փարախ ծառայած է: Կոռկոս, ինչպէս տեսանք, բիւզանդական տիրապետութեան ժամանակ Արեւելեան Միջերկրականի ափանց վրայ կարեւոր բերդաքաղաք ու առևտրական և զինուորական նաւահանգիստ էր: Հաւանաբար Ձ. դարէն սկսեալ, իբր մետրապոլիտական կեդրոն ան ենթարկուած միաց Տարսուսի թիմին և իբր այդ ունեցաւ պազիլիք և բազմաթիւ այլ եկեղեցիներ ու վանքեր, քաղաքին ներսն ու շրջակաները, որոնցմէ ոմանց հետքերն ու աւերակները կը մնան դեռ այժմ: Այսպէս քարադամբաներով եկերուած լայն ճամբուն վերջաւորութեանը վրայ տեսնուող եկեղեցին, գէթ իր աւերակներէն դատելով, կը թուի բաւական մեծ եղած ըլլալ, հաստահիմն կառուցուած քով ու զարդարուած մարմարեայ հաստ սիւներով և գեղեցիկ քանդակներով, իբր միացորդները վայելուչ ճարտարապետութեան մը: Վիզոտու Լանկլուս կը յիշէ որ ցամաքային բերդին մէջ տեսած է երեք մատուռներ: Ասոնց մեծագոյնին մէջ նշմարած է սրբոց նկարէն պատկերներ և պատերուն, սիւներուն, կամարներուն ինչպէս նաև ձեղունին վրայ զարդեր: Այսօր իսկ սոյն մատրան խորանն ու մկրտութեան առաջանը որոշակի կ'երեւին: Միւս երկու մատուռները բոլորովին լեցուած են փլածոններով: Թէ՛ այս և թէ՛ ծովային բերդին եկեղեցիները ծառայած են հայկական պաշտամունքի:

Քրգմ.

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

(Դարձակէ՛ 1)

Անկարելի էր որ այս բոլոր թարգմանական գրուածքները և այլն առանց ազդեցութեան միային հայերէնի վրայ. և մենք տեսնում ենք՝ որ եթէ Ը—Ժ դարերին հայ գրական գործերի մէջ գրեթէ չկան արաբերէն բառեր, ընդհակառակը աւելի ուշ, ԺԱ — ԺԲ դարերում գրուած աշխատութիւններին մէջ՝ նրանց թիւը հասնում է հարիւրներին: Յատկապէս բժշկութեան լեզուն, նրա հետ անբաժան հասկանալով նաև բուսաբանական, լեզուն, զուտ արաբերէն էր: Հայերէն բժշկական գրուածքներին մէջ յաճախ ամենահասարակ բառերի տեղ, ինչպէս բո՛ւ, զարկեցալ և այլն, գտնում ենք նրանց արաբերէն հոմանիշը: Բժշկական գեղատոմսերը կազմուած են միշտ արաբերէն բառերով, մօտաւորապէս այնպէս՝ ինչպէս այսօր գրուած են լատիներէն բառերով: Հայերը թողել են մեզ նոյն իսկ բժշկական բառարաններ՝ արաբերէն, պարսկերէն, յուսնարէն, լատիներէն և հայերէն լեզուներով:

Մի գաղափար տալու համար այն ժամանակի հայ-արաբական բժշկական լեզուից, ստորև գնում ենք մի գեղատոմս, որ հանուած է Միսիթար բժշկի աշխատութիւնից:

«Հապ այարի՛ճ՝ որ օգտէ զլիտոյն և աչացն և ոսկերացն և հանէ զաւելուածքն և զդիւճութենքն ի զլիտոյն և ի յամենայն մարմնոյն: Առ հինգ աղբ հալիլէ, սապո, ըռեւանդ կարմիր վարդ, զարիկոն, թրպուտ կէս կէս դրամ. շահմ խանգալ, սակամանի, աֆթիմոն, հնդի աղ, քիթրէ, մուխլազրախ, անիսոն մի մի տանկ, պալասանի փայտ և պտուղ, ասարոն, սալիխայ, մաղաութէ, դարխէնի, սուճպուլ, գաֆրան, օշինդր, հայքար, ջնուգքար, լազուարդ քար, սուրինճան, պուզիտան, հապնիլ, կէս կէս

(*) Շարունակութիւն՝ մեծամուկ հեղինակի «Պատմութիւն Հայ Եկեղեցւոյ» գործին (Ի. Գլխի):

դանկ, լուսէ զամենդ մանտր և զսակամու-
նին խոշոր, և շաղւէ սաթառճի ջրով, հապ
արա՝ (Մխիթար բժիշկ էջ 144):

Տարակոյտ չկայ որ արարական փոխա-
ռութեանց մի մասը՝ յունեանքի փոխառու-
թեանց նման զուտ տառադարձութիւն է և
բնաւ չէ մտած հայոց ոչ գրական և ոչ էլ
ժողովրդական լեզուի մէջ, Արան իբրև ա-
պացոյց է ծառայում այն հանգամանքը,
որ նրանց մէջ կան այնպիսի ձևեր, որոնք
յառաջացած են արաբերէն բառերի սխալ
կետադրութեամբ կամ սխալ ընթերցանու-
թեամբ: Այսպէս՝

Կլունու (բոյս ինչ, Վստկ. 109). Եւ
թէ առնուս կլունուս և եփես զինեաւ, օգ-
տէ. այս բառի դէմ յոյն բնագիրն ունի
Ֆլունու «խնկա» որ արաբերէն թարգ-
մանութեան մէջ տառադարձութիւնով գրուել
է مونس ֆլունուս, հայ թարգմանը կար-
դացել է սխալմամբ مونس կլունուս և
կամ գուցէ այդպէս է գտել իր գործածած
ձեռագրում. երկու դէպքումն էլ կլունուս
յառաջանում է ձեռագրի միջոցով և ժողո-
վրդի բերանը բնաւ չէ մտած:

Ճաւարս (մի տեսակ խաղող, Վստկ.
47). յոյն բնագիրն ունի խլորու որ արաբ
թարգմանութեան մէջ տառադարձութիւն է
جورس խլորու. հայ թարգմանը գտել կամ
կարդացել է جارس ջաւարս, որով կազմել
է հայերէն ճաւարս ձևը: Այսպիսի բառ
բնաւ գոյութիւն չէ ունեցած ոչ արաբե-
րէնի և ոչ էլ բնականաբար հայերէնի մէջ:

Փուրփուղնայ (մի տեսակ խաղող). Ազգ
մի սպիտակ խաղող կայ, որում հոռոմն
ստիւնաս սսէ և այլ կայ որում փուփուղնա
ասեն (Վստ. 47). այս բառի դէմ յոյն բնա-
գիրն ըստ Ալիշանի, Հայքուսակ 3092 ունի
կոնկինթակա՛ն: Արաբերէն թարգմանութեան
մէջ բառը տառադարձութիւնով եղել ևه قنبور
կոնկինթիթա, կէտերը մասամբ ջնջուելով
հայ թարգմանիչը գտել կամ կարդացել է
ه قنبور ֆուրֆուսնա, որով և կազմել է
հայերէն փուրփուղնայ անգոյ ձևը:

Բարբիւզակ (ծմել, blitum Գաղիան).
արաբերէն بربرج Եարբուզ կամ جربرج ջար-
բուզ բառն է, որի նախատառը սխալ կար-
դացուելով եղել ևه بربرج բարբուզ և դրա-
նից էլ յառաջացել է վերի բարբիւզակ ձևը:
Կարելի է յիշել դեռ մի քանի օրինակ-
ներ էլ, բայց այսքանն էլ բաւական է ցոյց

տալու համար թէ արաբական փոխառու-
թիւնների մի մասը՝ միայն ուսումնական
նամբով է յառաջացած և ժողովրդական
լեզուի մէջ բնաւ չէ մտած: Մնացեալների
համար, ինչպէս վերևում ասացինք, չու-
նենալով ժողովրդական գրութեան, չենք
կարող ասել թէ ինչ չափով ժողովրդական
բառեր են, ո՛ր ժամանակից են մտած հա-
յերէնի մէջ, ո՛ր տեղով և ո՛ր լեզուից:
Անուրանալի է որ նրանցից շատ քչերն են
միայն է. կամ Ը. դարից, մի մասը մտած
է Ասորիքի արաբների միջոցով Կիլիկիան
հայերէնի մէջ, իսկ աւելի մեծ մասը Պարս-
կաստանի ու պարսիկների միջոցով արեւել-
եան հայերէնի մէջ: Արաբերէնը այդ ժա-
մանակ, ինչպէս և հիմա ամբողջ մահմե-
դական արեւելքի կուլտուրական լեզուն էր.
բոլոր մեր շրջակայ ժողովուրդները (պար-
սիկ, թուրք, քուրդ, թաթար, աֆղան եւ
այլն) բազմաթիւ փոխառութիւններ էին
կնքել արաբերէնից և այդ փոխառութիւն-
ները այնպէս էին խառնուել բնիկ տարրերի
հետ, որ անկարելի էր որոշել թէ ո՛րն է
արաբականը և ո՛րն է օտարը, Կարող ենք
ասել թէ արեւելքում կազմուած էր որոշ
միջազգային բառարան. և ահա այդ բա-
ռարանը անցաւ նաև հայերին, եթէ ոչ ամ-
բողջութեամբ, գոնէ մեծ մասամբ: Այսօր
էլ Նոր Նախիջևանի կամ աւելի հեռու
Սուչաւանի հայերը, որոնք արաբների ե-
րեսը բնաւ չեն տեսած, ունին իրենց բար-
բառում զանազան արաբական բառեր, ու-
րոնք զոյսում են նոյն միջազգային բառա-
րանից: Օրինակ ննխ. մախսում (անմեղ
մանուկ) — արաբ. մախում, սահաթ (ժամ)
— արաբ. սաաթ, Սէ. խըսմբու ու դոլ-
վրբու (բախտաւորութեամբ և հարստու-
թեամբ) — արաբ. կսմաթ ու դովլաթ եւն.:
Եւ որովհետև այն ժամանակի արեւելքում
ամենից կուլտուրական և հայոց հետ ամե-
նից աւելի շփման մէջ եղող երկիրը Պարս-
կաստանն էր, որ և նոյն միջազգային բա-
ռարանի գլխաւոր հեղինակն ու տարածիչն
էր, ուստի մենք էլ յաջորդ ցանկի մէջ միա-
սին հաւաքում ենք այն բոլոր փոխառու-
թիւնները, որ կնքել է հայերէնը արաբե-
րէնից ուղղակի կամ անուղղակի և յետին
շրջանի պարսկերէնից: Դրանցից: ստորեւ
գծեալները արաբերէն են, միւսները պարս-
կերէն: Այս կարգի պարսկերէն բառերը

նալուզայ, նանակ, նաթե, նասվար, նար-
նիր, նաւաւս, ննդիան, նուիմար, նուլ-
պան, նուվնում, նոգաթ, նոթիր, մահգա-
նակ, մանլապ, մաղապ, մանիրա, մամիրա,
մալս, մարան, մարաթ, մարգանդուշ, մարիս,
մարմարիսու, մեխակ, մեհրիկ, մեքին,
մնրուր, մեմիւ, մու, մուլուխ, մուխալա-
սա, մոզ, յամպար, յասպե, յարա, յու-
նապ, նագիւթ, նամամ, նանախու, նապիս,
նեարինգ, նարինս, նարմուշկ, նարտան,
նիւ, նիւուշ, ննի, նուիկ, նուշուֆար,
ննի, եակակուլ, եանապ, շահթառակ,
եանմիանդալ, շահպալուտ, շահպանակ,
շահպարակ, եամամ, շանկիար, եապան,
եաւաւան, եեմ, շէրիւշտ, եեմ, շարա-
լութ, ենարմի, շոմի, եուհանի, շուքու-
ֆայ, եպարմ, շըէշ, շաշակ, շուտ, շու-
քաշ, շէտուր, պագրպան, պալաուր,
պանմի, պաթուլմ, պապլաս, պապունան,
պառեաւուան, պառպաս, պասպային, պա-
սեխ, պասինման, պասինգ, պասուն, պա-
զաս, պաւիուկ, պարսինա, պիլիսի, պուլ,
պուլս, պուտինա, պրինկ, պուլս, քանան,
ռասպլ, քալանդիսին, քիպազ, քուզ,
սագիր, սալաթ, սալիխա, սազապ, սան,
սամուխ, սանամբի, սանալ, սապր, սա-
ռալիս, սասախինիս, սասապ, սանեն, սա-
րախ, սարղամի, սարմախ, սիսամբար,
սիպար, սիմուլ, սնուպր, սնունպրի,
սընջան, սուս, սուրազասանալ, սպանախ,
սպարակ, սպստան, վանիլիակ, վան, վաս-
մա, վարս, թալին, թալիս, տահմուշտ, քանդ,
քանգ, թապար, տաստանպուշայ, սարասիս,
սարղոն, տիվտար, տուխ, եուզաս, եուդու,
փարասիոն, փափղեմ, փեննա, փու, փու-
փուզմայ, փուփի, փրիփրիմ, փամունի,
քաշմ, փապապա, փարաւ, փանանաշ, քնար,
փուլ, քոթի, քուլեմայ, քուս, քուլաթ,
քուլմ, օնուսմ, օշնա, ֆաւարայ:

բ) Այլ — չիշ, սարրինայ, բաշայ,
քոստան, պահէշ:

8. Ուշնարածութիւն եւ գիւղատեսչութիւն.
Ձիւս արտ — թանգ, լկամ, նալ, սախ-
տել, օրար, փալան, քնիւուշ:

9. Գիտութիւն եւ արուեստ.

ա) Արեւոյս փրփրեմու — ալիմիա, գաս-
տաքար, գիւնգ, գոխ, լպուս, խապազ,
խարուանդայ, կալափեշ, կաւաս, հաշամ,
հասաս, քուլենիկ, մամար, պալսար, շուլ-
հակ, սերեֆիկ, փալանաուշ, քիլիա:

բ) Ուսում եւ գիւղատեսչութիւն — քալսթրդ,
կափայ, դալամ. թալար:

գ) Նիւրուշիւն — չկայ:

դ) Նիւրուշիւն — բարբուս, գոս,
դամ, դաշտ, դանոն, մարուզ, նաղարայ,
նաֆիր, սազ, սափարայ:

ե) Նիւրուշիւն — քանապար, մա-
զաս, մաղալ, մասխարայ, նարտ, սաս-
րինգ, քուշտագիլ:

10. Գոյներ.

*Բումայ:

11. Վանաստակներ եւ դրամական գոր-
ծարք.

*Ապրայ, կապալ, դաւիլ, մազաս, մալ,
զամ, շումայ, ռեմոն:

12. Երկրորդ եւ շինի մասեր.

արունի, բաբ, բուրշ, գիլ, քալուքայ,
կանդուրայ, կուպայ, նիւանք, մղակ, չա-
փար, արեհ, սայփան, սարուփարթայ, փն-
սուկ:

13. Հագուստ եւ զարդ.

ապուկալին, բալափուշ, դաստառայ,
դուռայ, գուլար, քան, թեւ, լաթ, լա-
շակ, լենեֆ, խալիսալ, կազ, կապայ,
կոռիկ, կուպայ, մալին, շարփուշ, շամի,
շուպ, չիւուշ, չուլալ, պիւլայ, քիւնդ,
սարաղուշ, սուֆ, փարաթ, քիւն:

14. Ունեղիք եւ շնորհակ.

գուլալաքար, գոման, թարխան,
լեզանք, օշ, խաւիթ, կուլապ, հալարի,
մունեֆալդեմ, մուստառ, նեալ, նիւստակ,
չիւրիկ, ռուպ, տապրիզասակ, քիւս, փե-
նիտ, քուֆտայ:

15. Առնչիկն ճանաչութիւն, կարասիք.

*Ակիշ, բուրակ, դաստապրիկ, դաստի-
լոն, դուրն, թաղար, քոս, թաշտ, թա-
փուր, թուայ, խսիւր, կամ նասիւր, կա-
ռան, կիդալիք, կիւլան, ճարալ, մկար,
մկաս, չամշաշերեպ, պատիւ, շիլիւ,
սալա, սասուր, սադր, սիւնի, սնդուկ,
քափշայ, քոր:

16. Թիւ, չափ, կշիւ եւ դրամ.

ասիլ, դաստա, դանադրամ, թասու,
թուլիթ, խանար, հաշտագրամ, հաւթա-
գրամ, միլալ, ռուպ, օթիլ, տասակ, տրքակ,
քիւլակ:

17. Մեքարներ, համային նիւթեր, խեմ եւ
նանեներ.

աշմ, ասուն, ասուակ, բարկատա,
քուստ, գան, դիւնադիւնար, եաւմ,

թանագ, թուփի, *լազուարթ, *լալ, լուք, *խալիայ, խիմուլակաւ, *կլայեկ, կտրան կամ դարբան, հիթիս, մահակ, մահմուտայ, մարգասանկ, մարգարիշար, մուկլ, մուղրե, նադրուն, *ժիպ, պատժախ, ճիդաբար, ջոհար, ռասիմեն, ռոշնայ, *սասափ, սիդի-գոն, սիրիխիշտ, Տիպիլ, քարուպայ, քիպիթ:

18. Ճանրի վերաբերեալ. չկայ:

19. Ժամանակ եւ ճեղ.

*չուտ, (փետրուար):

20. Երկիր եւ պետութիւն.

ա) Երէջ Ժաւեր — դարբանդ, թիլ, կլայ, մայսան, միհա, սեհլ:

բ) Պետական կամ և պաշտօնական — աւիրաւունքի, ամիր, *գզիր, ըքքեպար, թարխան, խալիփայ, ճեղուր, ճաշկիր, *մեղի, միւնապան, մուլաքասիպ, շահնայ, ջիհանգիր, ռայիս, սամսար, *սուլսան, փաշահ, փայիկ, Ֆառաւ:

գ) Վարչական գործարք և Գլխական գործարք — մահր, մանուր:

դ) Հարկեր — ապուր, խարան, հազր, մալ, պաշ:

ե) Պարտք — ալամ (գրոշ) ր ալափ, բահդուր, եսսիր, զախմել, *թալան, խանդակ, խուխայ, խսար, համլայ, հաւամի, դազա, ճունդիկ, մենեհ, չարխաւոր, շանդար, ռայ, սրահանգ, քմին:

զ) Անտեք — բալաթիկին, դիւիւկ, խաւաշուրի, ճաւաշիւու, ճուան, չիմիլի, սլեհ, փիլիկոն, քէշ:

21. Սովորական կենսոյի բառեր.

ալանի (յայտնի), արայիշ, բէշարայ, բէշմար, բէումէտ, բէսիֆաթ, բեդար, բեւաֆայ, բուխտան, գանգալ (կատակ), գաստրութիւն, *դիրտ, գրուտ, զլիլ, էնտամ, ըզգակ, թաղել, թաժայ, քամալ, թամաշայ, թեսզիլ, լալպա, խալպայ, խալաւ, խալաւ, խալաւաթ, խապար, *խիկար, խիւմ, խշկիլ, *խումար, *կողոս, կունդ, ռաւ, շիւան, չախել, ջուլպա, ռափիկ, ռեամ, ռինտ, *սաղիլ, *տաղել, *ճնազ, տուրկան, փաւր, *քիշ, քունշ, քուշտ:

22. Մակրայ եւ նմաններ.

*ափսոս, բարէ (գոնէ), զիրայ, զէր ու զապար, զինահար, թէզ:

Թէև ցանկը բաւական ստուար է, բայց այնու ամենայնիւ ամբողջական չէ. որովհետեւ մեծ մասամբ հրատարակուած էին

դեռ այն գրութիւնները (Միջնադարեան տաղեր, բժշկարաններ, ախտաբական գրուածքներ, պաշտօնական կամ դիւանական գրութիւններ ևն.), որոնցով չհարուստ է այն ժամանակուայ հայ գրականութիւնը: Զուգահեռ մի այնպիսի բառարան ուր այդ բոլոր բառերը հաւաքած ու ամփոփած լինի. եղածներն էլ կրում են պատահական բնոյթ, որովհետեւ այդ բոլոր բառերը համարուում են մեզանում խորթ ու անհարգատ տարբեր, գրական լեզուից իսպառ մերժելի եւ արժանի միայն ռամկական լեզուի մէջ գործածուելու: Սրանով մենք յայտնած ենք լինում արդէն թէ արարական փոխառութիւնները ինչ ընդունելութիւն գտան հայերէնի մէջ՝ եթէ ոչ անցեալում, գոնէ այժմ և ապագային: Նրանք իրենց գոյութիւնից մեծագոյն մասամբ գրկուելով՝ մուսուլմանական մատուցելիքն են: Մի մասը եթէ շարունակուում է իր գոյութիւնը ռամիկ կամ ժողովրդական լեզուի մէջ՝ հայութեան գրեթէ բոլոր գաղութներում, այդ բանը միմիայն պարսկերէնի, թուրքերէնի, թաթարերէնի և տաճկերէնի միջոցով է, որոնք ունենալով բազմաթիւ արարական փոխառութիւններ, պատճառ են դառնում նոյն բառերը հաստատուն պահելու դեռ հայ բարբառների մէջ: Գալով գրական հայերէնին, նա չափազանց անողորմ է այդ կարգի փոխառութեանց վերաբերմամբ, որոնցից 108 հաստ միայն ընդունել է իր մէջ, կէսը գոյութեանը, կէսը նոր պարսկերէնի: Այս բաները նշանակուած են մեր ցանկում աստղանիշով և շատերը մեր արդի լեզուի անհրաժեշտ տարրերն են կազմում. ինչպէս՝ բալ, բալլայ, թուրակ, փիշ, մկիթ, կաւաթ, խալ, պատիմանաւ ևայլն:

Բացի հասարակ անուններից, հայերէնը արաբերէնից ու նոր պարսկերէնից փոխ առել նաև անձնական յատուկ անուններ. ինչպէս Սաֆար, Զիհանգիր, Խուրեզուգ, Զուլեուգ, Աբաս, Ապլարիպ, Աբուղամր, Հասան, Համամ, Դովլաթ ևայլն: Ազգային ու կրօնական տեսակէտով այս կէտը դարմանալի պիտի լինէր, եթէ սակայն չնկատէինք որ փոխառուած անձնական անունները ըստ իմաստի անմեղ ու սովորական բառեր են, անպակասներ, պատկերավոր անցատրութիւններ, այն ժամանակները յայտնի եղած նշանաւոր մարդկանց անուններ:

և երբեք չկայ նրանց մէջ մէկը՝ որ յիշեցնէ մահմեդական կրօնը, ինչպէս Մուհամմեդ, Ալի և այլն:

Մենք մինչև այժմ չխօսեցինք Հայաստանից դուրս գտնուած հայութեան մասին, թէ ինչ ազդեցութիւն են կրել նրանք արաբերէնից: Այստեղ կայ երեք խաւ. հնագոյն խաւը Եգիպտոսի, Ասորիքի և Միջագետքի այն հին գաղութներն են՝ որ արաբական ահագին մեծամասնութեան մէջ կուլ գնալով՝ ձուլուել անհետացել են: Երկրորդ խաւը կազմում են այն գաղութները, որոնք թէեւ դեռ կրօն եւ ազգութիւն պահել են, բայց լեզուն կորցնելով ամբողջովին արաբախօս են դարձել. այսպէս են Հալէպի, Դամասկոսի, Պէյրութի, Մերդիների, Մուսուլի, Գերբուքի գաղութները, որոնց վրայ պէտք է աւելացնել նաև Սլեյքը, որ թէև Հայաստանի մէջ է, բայց իրեն ծայրագաւառ, չըջկալ քուրդ ու արաբ մեծամասնութեանց ազդեցութեամբ կորցրւ:

Նելով հայերէն լեզուն, քրդախօս ու արաբախօս է դարձել: Երրորդ խաւը կազմում են Ասորիքի հիւսիսային արեւմտեան անկիւնը գտնուած հայ գաղութները (Չոք-Մարզուան, Անտիոքի գիւղերը, Սուեփա և ցատկապէս Զիւրի-Շուղուրի՝ հայերը, ինչպէս նաև Բաղդադի և Բաքայի հայերը) որոնք խօսում են հայերէն բարբառներ, բայց մեծապէս ազդուած արաբերէնից. հմտ, Աճառեան, Հայ Բարբառագիտութիւն, էջ 213-214, գրուած հատուածները: Այս երեքից դուրս իրրեւ չօրրորդ խաւ պէտք է յիշել. Ասորիքի նոյն շրջանը ապաստանած 120,000 կիլիկացի հայ ժողովուրդը, որ թէև հայախօս և ապրում է Փրանսիական հպատակութեան տակ, բայց շրջապատի արաբախօս մեծամասնութեան ազդեցութեան տակ ուշ թէ շուտ պիտի կրի արաբերէն լեզուի կնիքը և մոնի նախորդ երրորդ խաւի շարքը:

Պրոֆ. Հ. ԱճԱՌԵԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

16 ՅՈՒՆԻՍԻ 1945 Թ Ի Ա. ԷՋՄԻԱՍԻՆ

ՆՒՍՏԲ

1945 թ. Յունիսի 18-ին, ժամը 11 և 30 բողոքին, Հոգեւոր Ծննդանի մեծ դահլիճում, կայացաւ Ազգային-Եկեղեցական Ժողովի երկրորդ նիստը նախագահութեամբ Նորին Սրբութիւն Կիլիկիայի Կաթողիկոս Տ. Տ. Գարեգին Ա.-ի, ատենապետութեամբ Եկեղեցական Աւետիք Իսահակեանի: Ժողովին մասնակցում էին 105 պատգամաւոր: Նորին Վեհապետութեան պատշաճ աղօթքից յետոյ ատենապետը՝ Ժողովը բացուած յայտարարելով՝ կարգաց ՍՍՌՄ Ժողկոմսովետի նախագահ Ի. Վ. ՍՍԱԼԻՆԻՆ ուղղուած հեռագրի տեկետը:

ՍՍՌՄ Ժողովրդական Կոմիսարներ Սովետի նախագահ

ՄԱՐՇԱԼ ՍՍԱԼԻՆԻՆ

«Այսօր մենք, Սովետական Միութեան և արտասահմանեան երկրների հաւատացեալ հայութեան ներկայացուցիչներս, հաւաքուելով Սուրբ Եջմիածնի դարաւոր կամարների տակ, անցնում ենք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան և եկեղեցական մի շարք հարցերի լուծման մեր աշխատանքին: «Մենք լաւ ենք հասկանում, որ առանց Զեր բարեհաճ վերաբերմունքի, Հայ Եկեղեցու համար պատմական առաջնակարգ նշանակութիւն ունեցող այս իրադարձու